

Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169)
Archeologienota / Bureauonderzoek

Tessa Beukelaar - van Gulik
Mark Groenhuijzen

VUs
archeologie

VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

Z u i d n e d e r l a n d s e A r c h e o l o g i s c h e N o t i t i e s

811

Z A N

Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169)

Archeologienota / Bureauonderzoek

Tessa Beukelaar – van Gulik
Mark Groenhuijzen

Zuidnederlandse Archeologische Notities
811

Amsterdam 2020
VUhbs archeologie

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van VUhbs archeologie, Amsterdam

COLOFON

Opdrachtgever: Aquafin NV
Project: Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169)
Uitvoerder: VUhbs archeologie
Plaats documentatie: VUhbs archeologie
Projectcode: 2020D102
Erkend archeoloog: Tessa Beukelaar – van Gulik (OE/ERK/Archeoloog/2019/00030)

Coördinaten: Noord: 232.881/163.164
Oost: 232.917/163.128
Zuid: 232.880/163.090
West: 232843/163.128

Provincie, gemeente: Limburg, Riemst

Uitvoering: april 2020
Auteur: T. Beukelaar – van Gulik MA, dr. M.R. Groenhuijzen
Illustraties: T. Beukelaar – van Gulik MA
Omslagontwerp: M. Kriek

ISBN: 978-90-8614-796-0

Relevante thesauritermen: bureauonderzoek

©VUhbs archeologie, Amsterdam, april 2020
De Boelelaan 1105
1081 HV AMSTERDAM

INHOUD

Colofon	2
1 INLEIDING	4
1.1 Kader en motivatie	4
1.2 Plangebied en geplande werkzaamheden	6
1.2.1 Werkwijze	6
1.2.2 Oppervlakte van het plangebied en ingreep	6
1.3 Bestaande situatie en bekende verstoringen	6
1.4 Archeologische voorkennis	8
1.5 Doel en vraagstelling van het onderzoek	8
1.6 Randvoorwaarden	9
1.7 Opzet van het rapport en motivatie bronnenmateriaal	9
2 BUREAUONDERZOEK (ASSESSMENT)	10
2.1 Aardkunde (landschap en bodem)	10
2.1.1 Geologische ontwikkeling	10
2.1.2 Reliëf en bodem binnen het plangebied	12
2.2 Archeologische en historische situatie	16
2.2.1 Archeologische situatie	16
2.2.2 Historische situatie	18
2.2.3 Luchtfotografie (Nieuwste Tijd situatie)	22
2.3 Archeologische verwachting / synthese	25
2.3.1 Archeologische verwachting	25
2.3.2 Impact geplande werkzaamheden	25
2.3.3 Potentieel tot kenniswinst	25
2.3.4 Conclusie	25
2.4 Samenvatting	26
3 LITERATUUR	27
4 OVERZICHT VAN ARCHEOLOGISCHE PERIODEN	28

1 INLEIDING

1.1 KADER EN MOTIVATIE

In opdracht van waterzuiveringsbedrijf Aquafin heeft VUHbs archeologie een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het project TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169) in de gemeente Riemst (fig. 1.1 en 1.2). Het project omvat een terrein voor grondverbetering. Door de werken zullen de bodem en eventueel aanwezige archeologische resten worden verstoord.

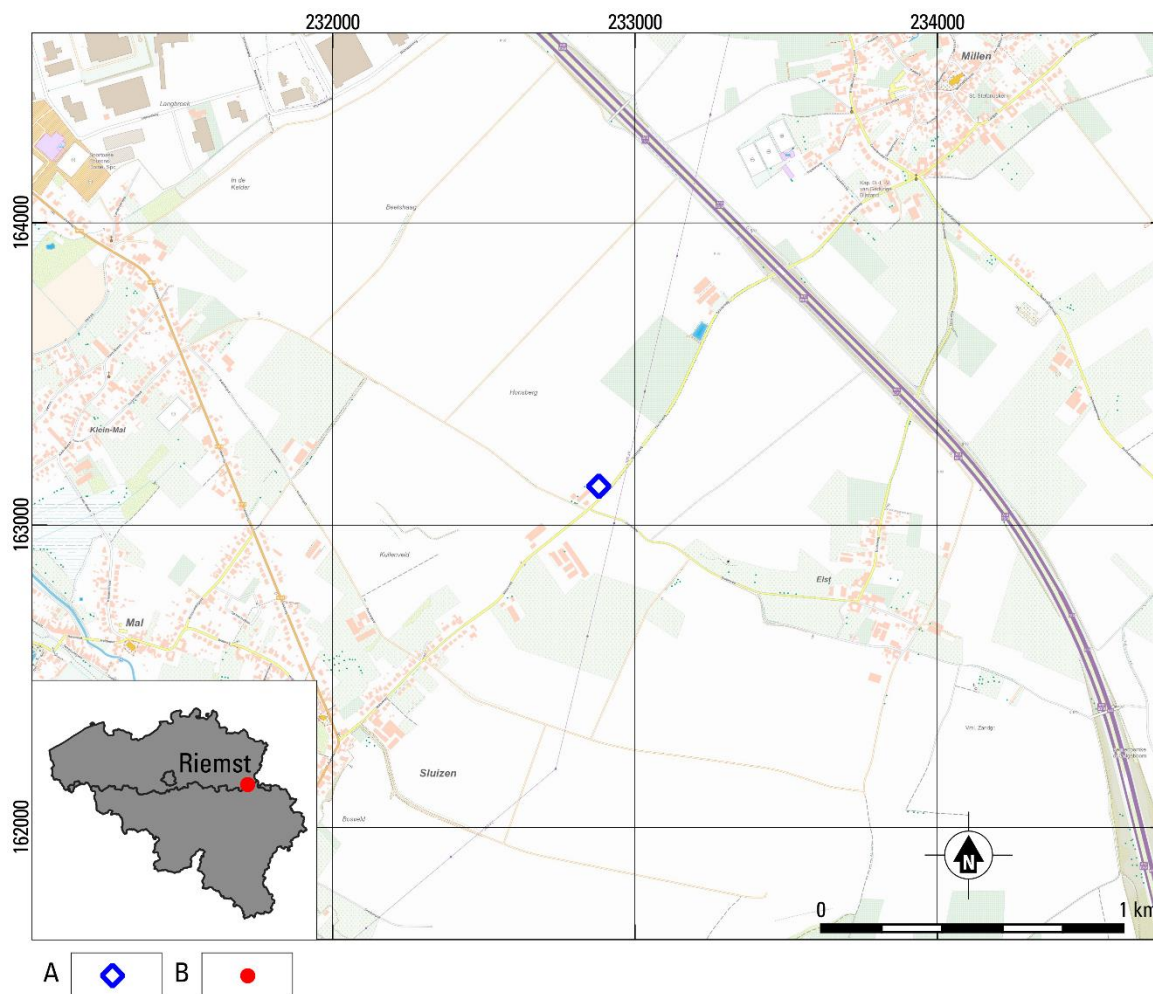

Fig. 1.1. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Locatie van het plangebied op de topografische kaart en de locatie van Riemst in België. Bron: wms.ngi.be/cartoweb.

A plangebied; B locatie gemeente.

Het onroerend erfgoed decreet van 12 juli 2013, artikel 5.4.1 stelt dat bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen met ingreep in de bodem een archeologienota wordt toegevoegd wanneer de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt, als het plangebied niet gelegen is in een archeologische zone, in een beschermde archeologische site of opgenomen is in de vastgestelde inventaris van archeologische zones. Het plangebied en de oppervlakte van de ingrepen overschrijden deze criteria (zie *infra*).

Het plangebied is niet gelegen in een zone waarin geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt.

Hieruit volgt dat voor het onderhavige plangebied en de geplande werkzaamheden een archeologienota opgesteld moet worden.

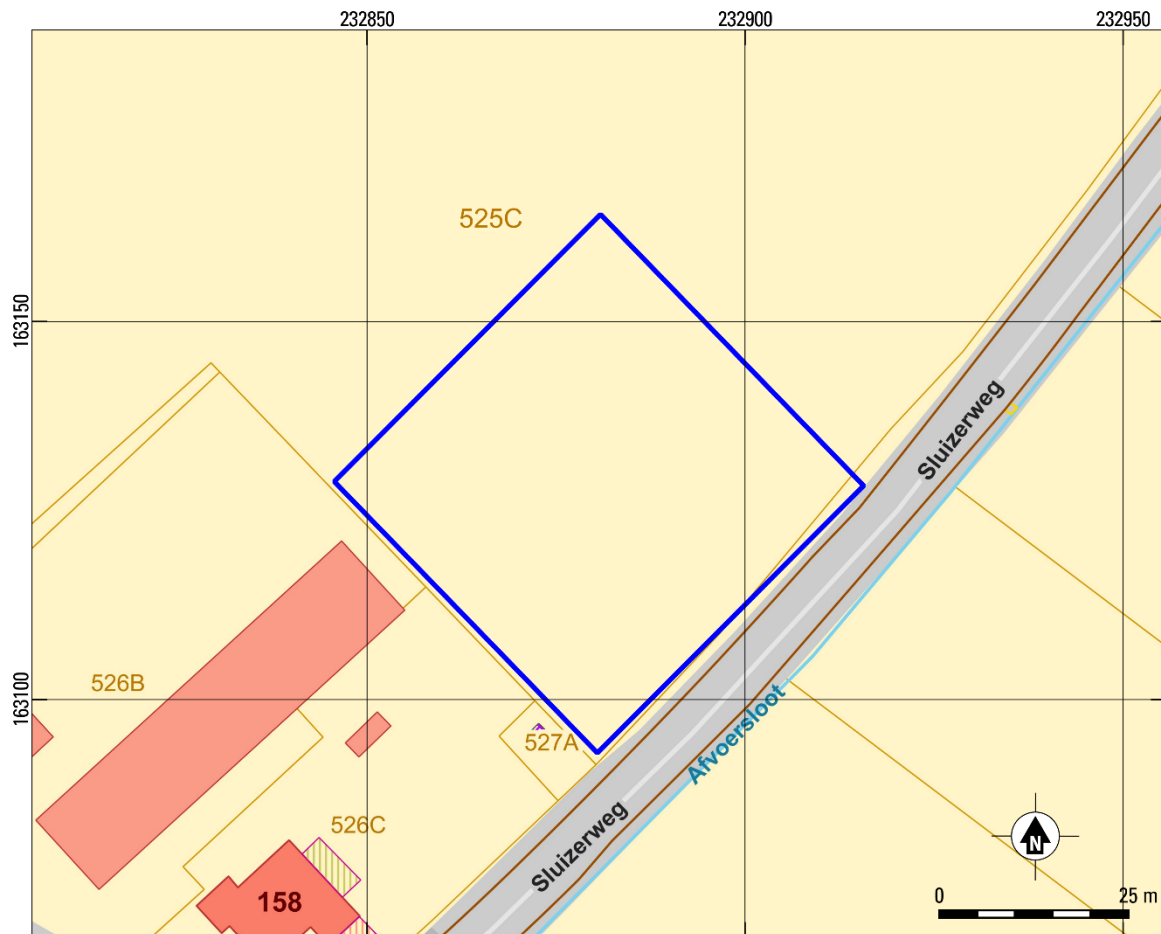

Fig. 1.2. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Locatie van het plangebied het Groot Referentie Bestand. Bron: geopunt.be

A plangebied; B locatie gemeente.

1.2 PLANGEBIED EN GEPLANDE WERKZAAMHEDEN

Het plangebied is gelegen aan de Sluizerweg 158 in de gemeente Riemst. Het ligt aan de grens van de gemeente met de gemeente Tongeren. Daarmee ligt het in agrarisch gebied tussen de dorpen Sluizen in het zuidwesten (ca. 1 km) en Millen in het noordoosten (ca. 1.5 km). Het terrein ligt aan de voet van de heuvel Honsberg. Aan de zuidzijde van de Sluizerweg is een waterloop gelegen, genaamd Afvoersloot. Deze waterloop maakt onderdeel uit van het Maasbekken. De Afvoersloot voert water af naar de Jeker, die gelegen is in het zuidwesten op ca. 1.2 km.

Het terrein zal in gebruik genomen worden als terrein voor grondverbetering. Het terrein zal gebruikt worden om grond op te slaan, te zeven, mengen en stabiliseren door middel van een grondmenginstallatie. Tevens zal een tijdelijke werkkeet worden geplaatst en wordt rollend materiaal gestald.

1.2.1 WERKWIJZE

Het plangebied is gelegen ter hoogte van het perceel 525C. Een deel van dit perceel zal in gebruik genomen worden als het terrein voor grondverbetering. Het betreft een deel dat direct gelegen is ten noordoosten van de bebouwing en gelegen aan de Sluizerweg. Binnen dit perceel zal ca. 2500 m² ingezet worden. Hierbij zal maximaal 30 cm afgegraven worden. Het terrein zal daarna dienen voor de opslag van gronden en het materieel. Aangezien de ondergrond hierdoor mogelijk gecompacteerd wordt, dient de structuur van de bodem verbeterd te worden na afloop van de werken. Dit gebeurt door middel van diepploegen tot ca. 0.50 m onder het uitgegraven niveau. Daarna wordt het terrein hersteld naar het huidige niveau door het terugplaatsen van gezeefde, steenvrije teelaarde door middel van rupsvoertuig om bij verspreiding de druk op de grond te beperken. De totale verstoring zal daarmee neerkomen op ca. 0.80 m.

1.2.2 OPPERVLAKTE VAN HET PLANGEBIED EN INGREEP

Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt 2500 m². Doordat oppervlakte van de bodemingreep groter is dan 1000 m² en de werkzaamheden buiten het huidige gabarit plaatsvinden, is het volgens het nieuwe archeologiedecreet nodig een archeologienota bij de vergunningsvraag toe te voegen.

De kadastrale gegevens zijn weergegeven in tabel 1.2 en figuur 1.2.

Kadastrale gegevens

Riemst, 8^e afdeling Millen, sectie D
73053D0525/00C000

Tabel 1.2. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Kadastrale gegevens. Bron: CadGIS Viewer.

1.3 BESTAANDE SITUATIE EN BEKENDE VERSTORINGEN

Op de bodembedekkingskaart (fig. 1.3) is te zien dat het terrein is gelegen ter hoogte van een akker. Binnen het terrein zijn verder geen verstoringen bekend.

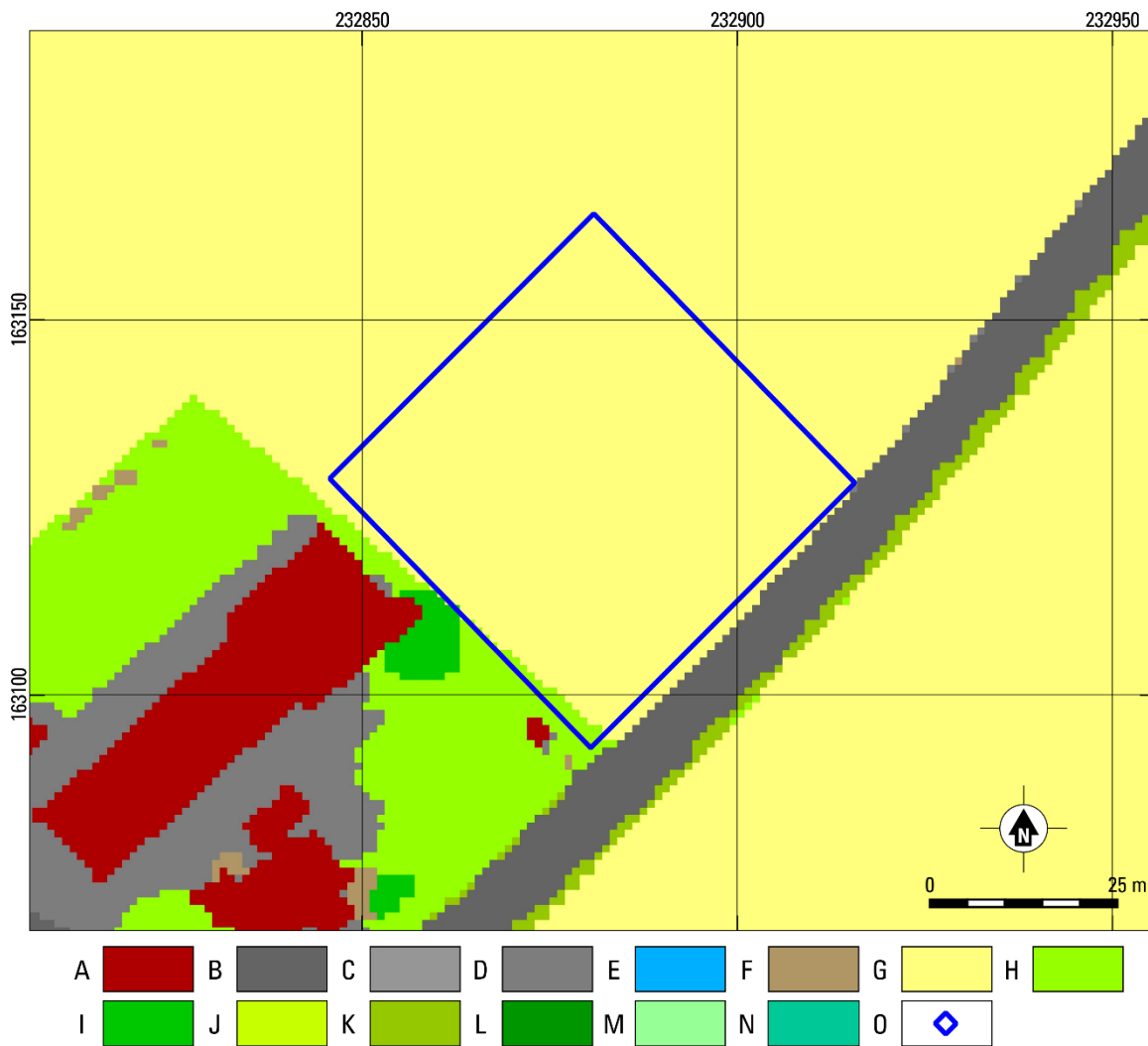

Fig. 1.3. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Uitsnede van de bodembedekkingskaart (2012). Bron: geopunt.be.

A gebouwen; B autowegen; C overig afgedekt; D spoorwegen; E water; F overig afgedekt; G akker; H gras / struiken; I bomen; J gras / struiken (landbouwgebruiksperceel); K gras / struiken (WBN); L gras / struiken (WTZ); M gras / struiken (WTZ); N bomen (WTZ); O plangebied.

Op de foto's in figuur 1.4 is tevens te zien dat het terrein gelegen is op een grote akker en dat het gelegen is op een lagergelegen deel van een heuvelachtig terrein.

Fig. 1.3. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Foto's van het plangebied; genomen op 30-1-2020. Bron: Aquafin.

1.4 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Binnen het plangebied is niet eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd.

1.5 DOEL EN VRAAGSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek als geheel is het opsporen en in kaart brengen van de eventueel in het plangebied aanwezige archeologische vindplaatsen. Allereerst dient door middel van het bureauonderzoek aan de hand van bestaande bronnen informatie verworven te worden over bekende of te verwachten archeologische resten en / of sporen.

De volgende onderzoeksvragen dienen beantwoord te worden:

- Zijn er aanwijzingen voor verstoringen binnen het plangebied? (paragraaf 1.3)

- Wat is de geologische opbouw van het plangebied? (paragraaf 2.1)
- Wat zijn de bekende en verwachte archeologische resten en / of sporen binnen het plangebied? Wat is bekend van het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van deze resten? (paragraaf 2.2)
- Wat is de impact van de geplande werkzaamheden? (paragraaf 2.3)

Na het uitvoeren van een bureauonderzoek zal bekend zijn of archeologische waarden aanwezig zijn en op welke manier deze waarden beschermd dienen te worden. Dit kan *in situ* als de waarden niet in gevaar komen door de geplande werkzaamheden of *ex situ* als de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

1.6 RANDVOORWAARDEN

Het betreft een bureauonderzoek voor een ingreep in de bodem met uitgesteld vervolgonderzoek. De percelen binnen het plangebied zijn op het moment van bureauonderzoek niet toegankelijk, waardoor iedere vorm van vervolgonderzoek in uitgesteld traject plaats zal vinden. Dit geldt voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (landschappelijke boringen) en vervolgonderzoek met ingreep in de bodem (verkenkende en waarderende archeologische boringen, proefputten en proefsleuven).

1.7 OPZET VAN HET RAPPORT EN MOTIVATIE BRONNENMATERIAAL

De verslaglegging is per uitgevoerd onderdeel van het onderzoek samengesteld. In hoofdstuk 2 zullen de resultaten (assessment) van het bureauonderzoek worden beschreven. Hierbij zal eerst de geologische ontwikkeling voor het plangebied besproken worden alsmede de bodemontwikkeling. Daarna zal de archeologische en historische situatie geschetst worden aan de hand van een historisch kaart materiaal en literatuur. Voor wat betreft de historische gegevens is gebruik gemaakt van de beschikbare literatuur – voornamelijk online (zie literatuur). De historische cartografische bronnen (Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen, Vandermaelenkaart) zijn geraadpleegd via de raadpleegdienst voor historische cartografie (Agiv). De bodemkundige kaarten zijn geraadpleegd op de website www.dov.vlaanderen.be. De bekende archeologische gegevens zijn opgezocht op de Centrale Archeologische Inventaris. Daarnaast is gebruik gemaakt van Cartesius.be om het historisch kaartmateriaal waar nodig aan te vullen.

De afgebeelde kaarten zijn vervaardigd in QGIS en weergegeven in Lambert 1972 projectiesysteem.

2 BUREAUONDERZOEK (ASSESSMENT)

2.1 AARDKUNDE (LANDSCHAP EN BODEM)

2.1.1 GEOLOGISCHE ONTWIKKELING

De zeer diverse landschappen in de omgeving van Tongeren, gelegen aan de rand van het Kempisch Bekken, zijn een gevolg van de zeer complexe landschapsvorming tijdens de gehele geologische geschiedenis. Het Bekken van de Jeker, waar het plangebied deel van uitmaakt, oriënteert zich zoals de loop van de Jeker zelf, volgens de lengterichting van de leemheuvels. De algemene afhelling (afloop) beperkt zich tot het gebied ten zuiden van de Jeker; ten noorden van de Jeker zijn er slechts enkele kortere beekjes en blijft het bekken grotendeels beperkt tot de dalwand die de Jeker zelf heeft ingesneden in het leemplateau. In het oosten wordt het bekken begrensd door de steilrand van de Maas.

De top van het pre-Kwartaire substraat in het plangebied bestaat volgens de Tertiairgeologische kaart (fig. 2.1) uit afzettingen van de Formatie van Maastricht (Ms). Deze formatie bestaat uit gele en witte grove kalkarenieten, met silexbanken, *hardgrounds* (effectief versteende zeebodems) en veel fossielen. De Formatie van Maastricht is gevormd tijdens het Maastrichtiaan (ongeveer 72 tot 60 miljoen jaar geleden, in de laatste fase van het Krijt) en zijn daarmee in wezen van Secundaire (Mesozoïsche) in plaats van Tertiaire ouderdom.¹

Het Tertiair wordt opgevolgd door het Kwartair (sinds 1.8 miljoen jaar geleden), een tijd die gekenmerkt wordt door een afwisseling van koudere en warmere perioden, de zogenaamde glaciale en interglaciale. De verspreiding van de Kwartaire afzettingen is inzichtelijk gemaakt op de Quartairgeologische kaart (fig. 2.2) aan de hand van profieltypen. Hierop is te zien dat het plangebied geheel is gekarteerd als profieltype 2. De Kwartaire stratigrafie bestaat hier geheel uit eolische afzettingen (löss) uit het Weichseliaan en mogelijk Vroeg-Holoceen. Plaatselijk kan dit ook nog zijn verplaatst als colluvium. Dit pakket is volgens de Quartairgeologische kaart circa 4-10 m dik.² Deze eolische afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Gembloux.³

In de omgeving komen enkel in het dal van de Jeker afwijkende Kwartaire afzettingen voor. Hier is namelijk profieltype 35a gekarteerd. Hier bestaat de Kwartaire stratigrafie uit de bovengenoemde eolische afzettingen uit het Weichseliaan en/of Saaliaan, op fluviatiele afzettingen uit het (Laat-)Pleistoceen en Saaliaan, afgedekt door Holocene fluviatiele afzettingen. De Jeker is ingesneden in oudere formaties, waardoor in het Jekeralluvium met name een aanzienlijk aandeel van silexkeien voorkomen. Voorts bestaat het alluvium uit leem en kleien; afkomstig van het omliggend substraat en de onderliggende Tertiaire en Mesozoïsche lagen.⁴ De Pleistocene fluviatiele afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Lanklaar, de Holocene fluviatiele afzettingen tot de Formatie van Stokkem.⁵

¹ Claes *et al.* 2001, 28.

² Verstraelen 2000, 21, 28-29.

³ Gullentops *et al.* 2001, 161-162.

⁴ Verstraelen 2000, 26-27.

⁵ Gullentops *et al.* 2001, 158-159.

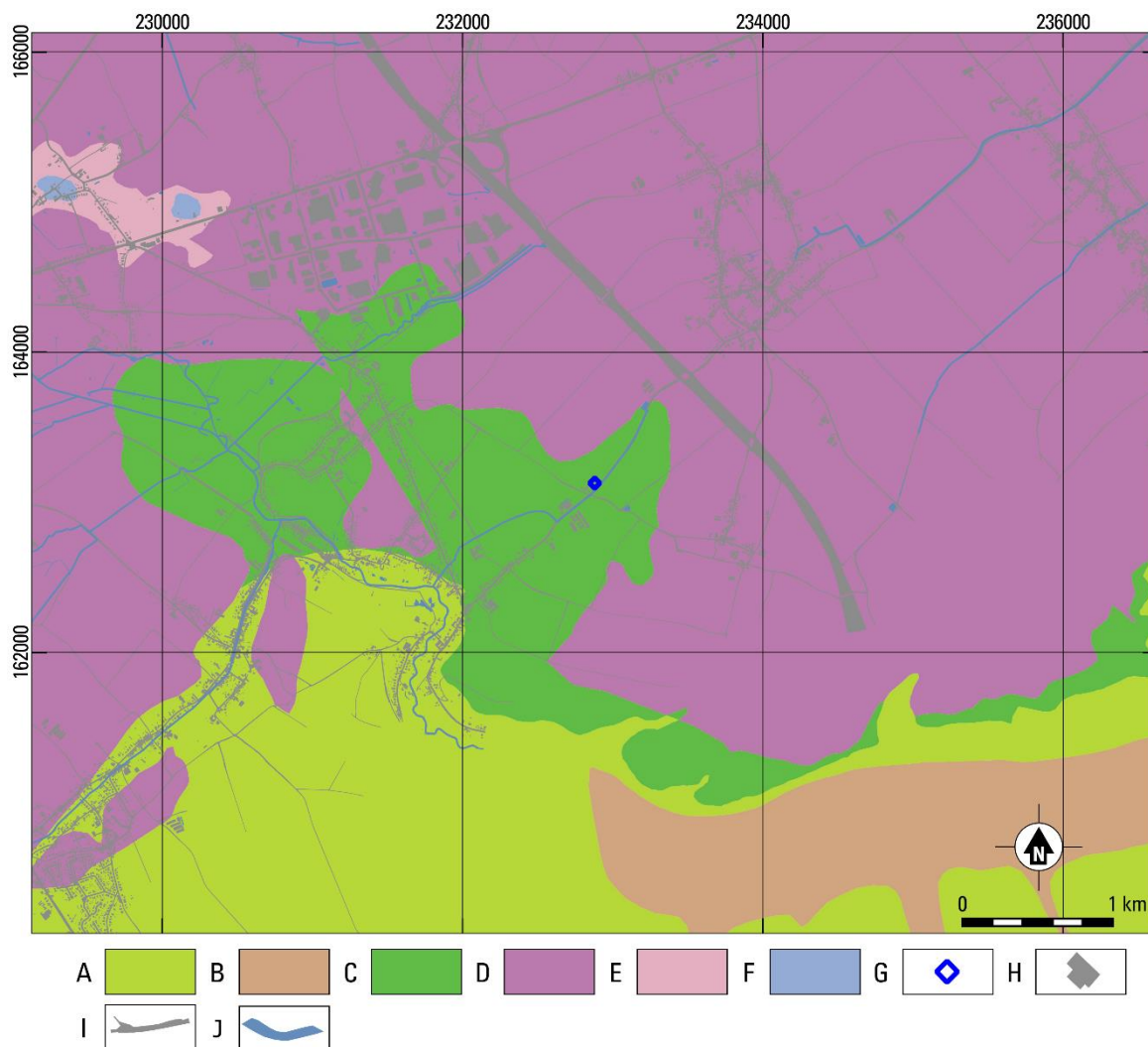

Fig. 2.1. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Uitsnede van de Tertiaire geologische kaart. Bron: dov.vlaanderen.be.

A Eenheid van Haccourt; B Eenheid van Hallenbaye; C Formatie van Maastricht; D Formatie van St. Huijbrechts Hern; E Formatie van Borgloon; F Formatie van Bilzen; G plangebied; H bebouwing; I wegen; J water.

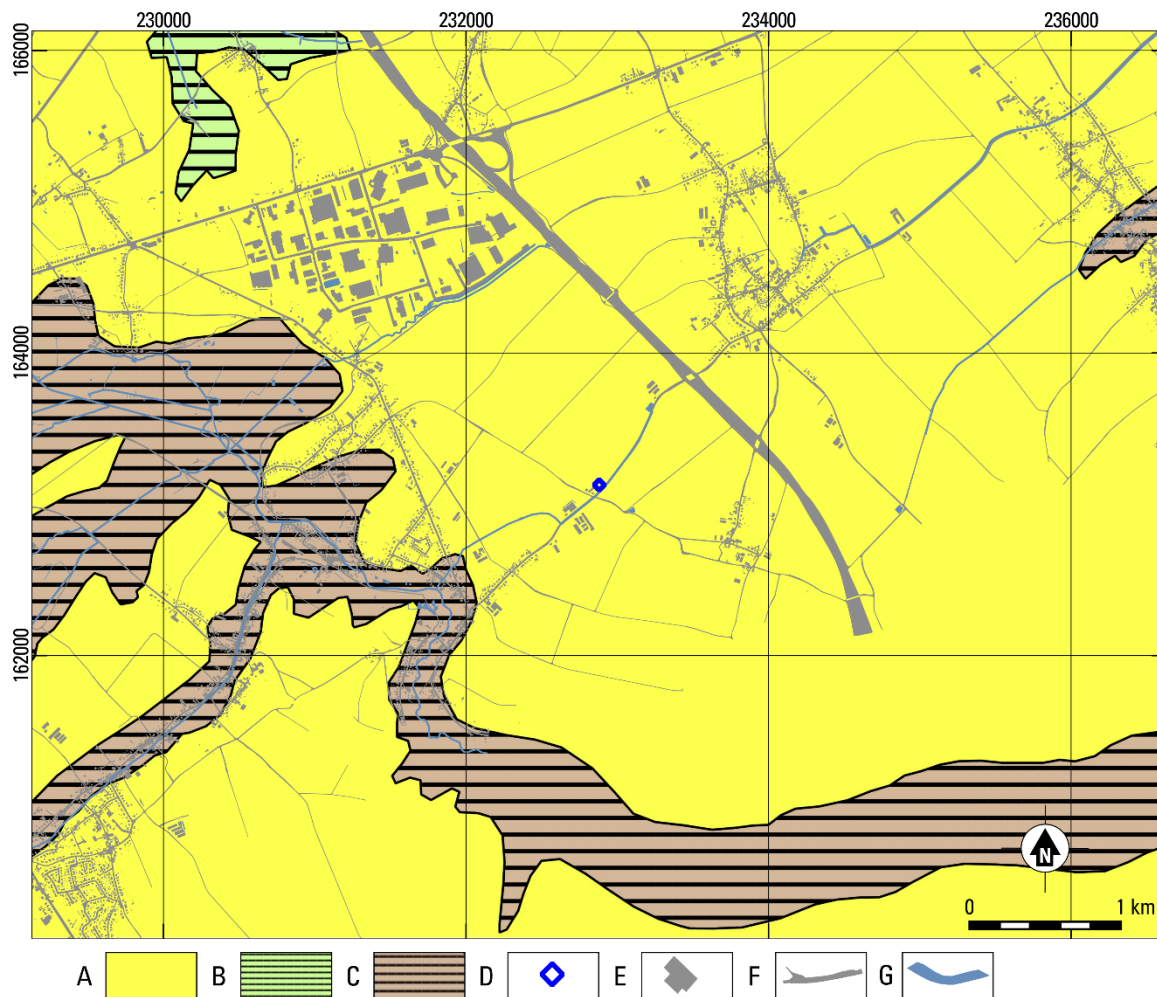

Fig. 2.2. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Uitsnede van de Quartair geologische kaart. Bron: dov.vlaanderen.be

A profieltype 2: eolische afzettingen (löss) uit het Weichselien en mogelijk Vroeg-Holoceen; B profieltype 3a: holocene fluviatile afzettingen op eolische afzettingen uit het Weichselien en mogelijk Vroeg-Holoceen en/of hellingafzettingen uit het Quartair op fluviatile afzettingen uit het Weichselien; C profieltype 35a: holocene fluviatile afzettingen op eolische afzettingen uit het Weichselien en/of Saalien en/of hellingafzettingen uit het Quartair op fluviatile afzettingen uit het Laat-Pleistoceen en Saalien op fluviatile afzettingen uit het Pleistoceen D plangebied; E bebouwing; F wegen; G water

2.1.2 RELIËF EN BODEM BINNEN HET PLANGEBIED

De hoogtekarte van de omgeving van het plangebied (fig. 2.3) laat zien dat het plangebied is gelegen in een smal beekdal dat richting het zuidwesten uitkomt op het bredere dal van de Jeker. Dit beekdal zal zijn gevormd door de Afvoersloot, die ondanks haar benaming en huidige ligging langs de weg waarschijnlijk van oorsprong een natuurlijke waterloop betreft. Het plangebied zelf is globaal gelegen tussen 102.5 en 105.0 m TAW (fig. 2.4).

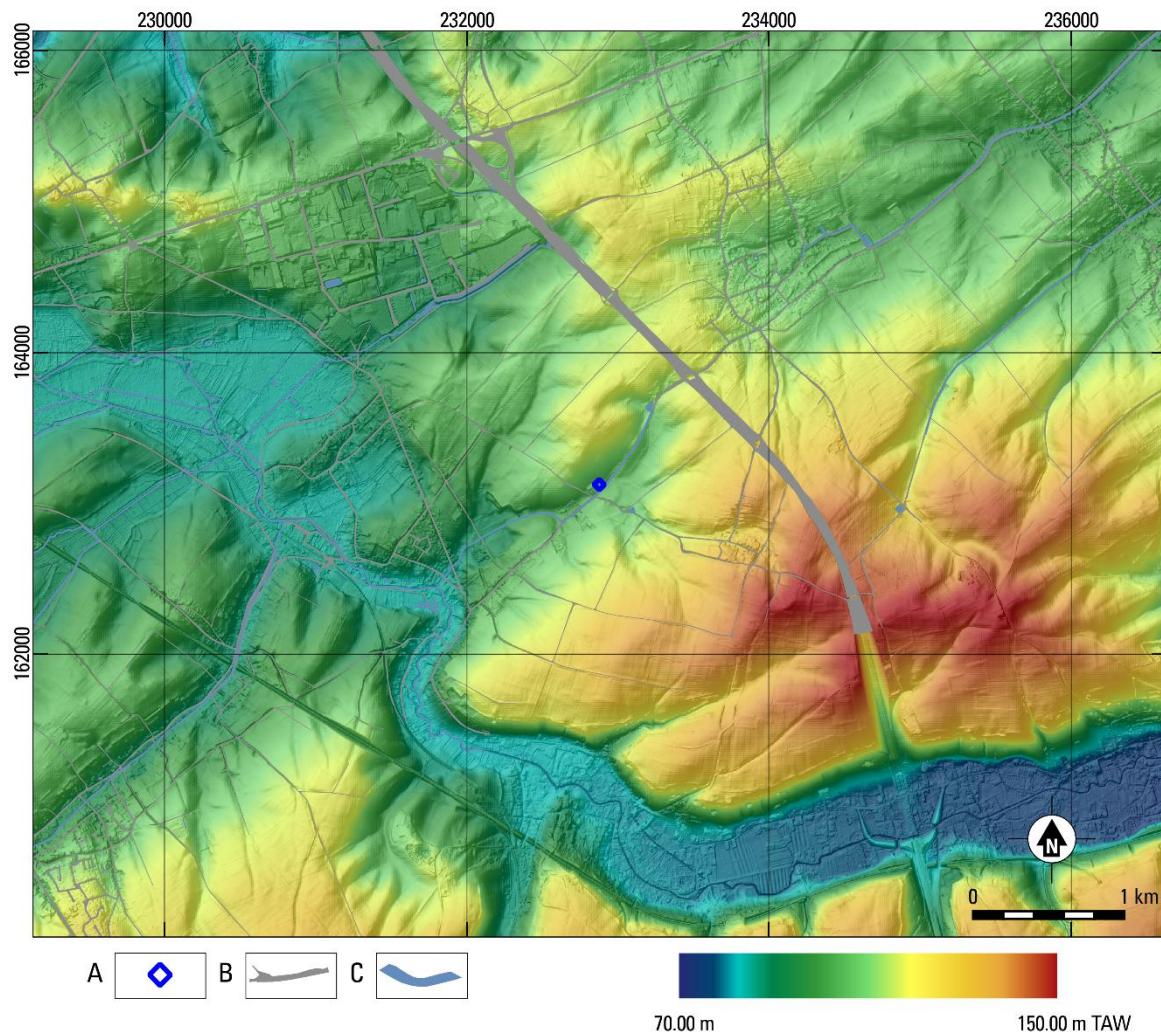

Fig. 2.3. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Uitsnede van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II. Bron: dov.vlaanderen.be
A plangebied; B wegen; C water.

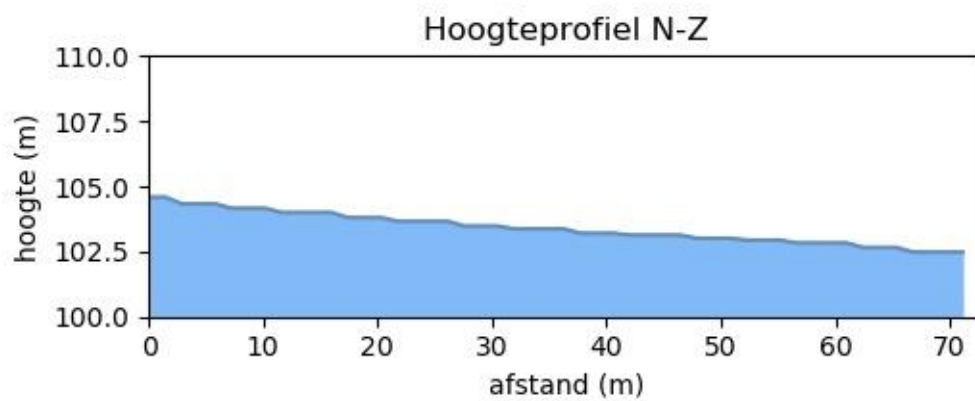

Fig. 2.4. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Hoogteverloop. Bron: geopunt.be

De bodem van het plangebied is beschreven op de Bodemkaart Vlaanderen (fig. 2.5) aan de hand van bodemtypen. Het plangebied is hier grotendeels beschreven als een leemgrond zonder profielontwikkeling (bodemtype Abp). Dit zijn colluviale gronden waar de oorspronkelijke bodem is afgedekt onder meer dan 80 cm aan colluvium. Het colluvium kan vaak gekenmerkt worden als een meer lichte leem, opgebouwd uit materiaal van de oorspronkelijke A-horizont van hoger gelegen leemgronden. Dit materiaal is door middel van hellingprocessen lager op de hellingen als colluvium afgezet, een proces dat thans ook nog gaande kan zijn.⁶ Een kleine hoek van het plangebied is gekarteerd als een leemgrond met een begraven textuur-B-horizont beginnend tussen 40 en 80 cm diepte. Hier zou het colluvium dus minder dan 80 cm dik zijn, waaruit blijkt dat de oorspronkelijke, thans begraven bodem een leemgrond met textuur-B-horizont betreft.⁷

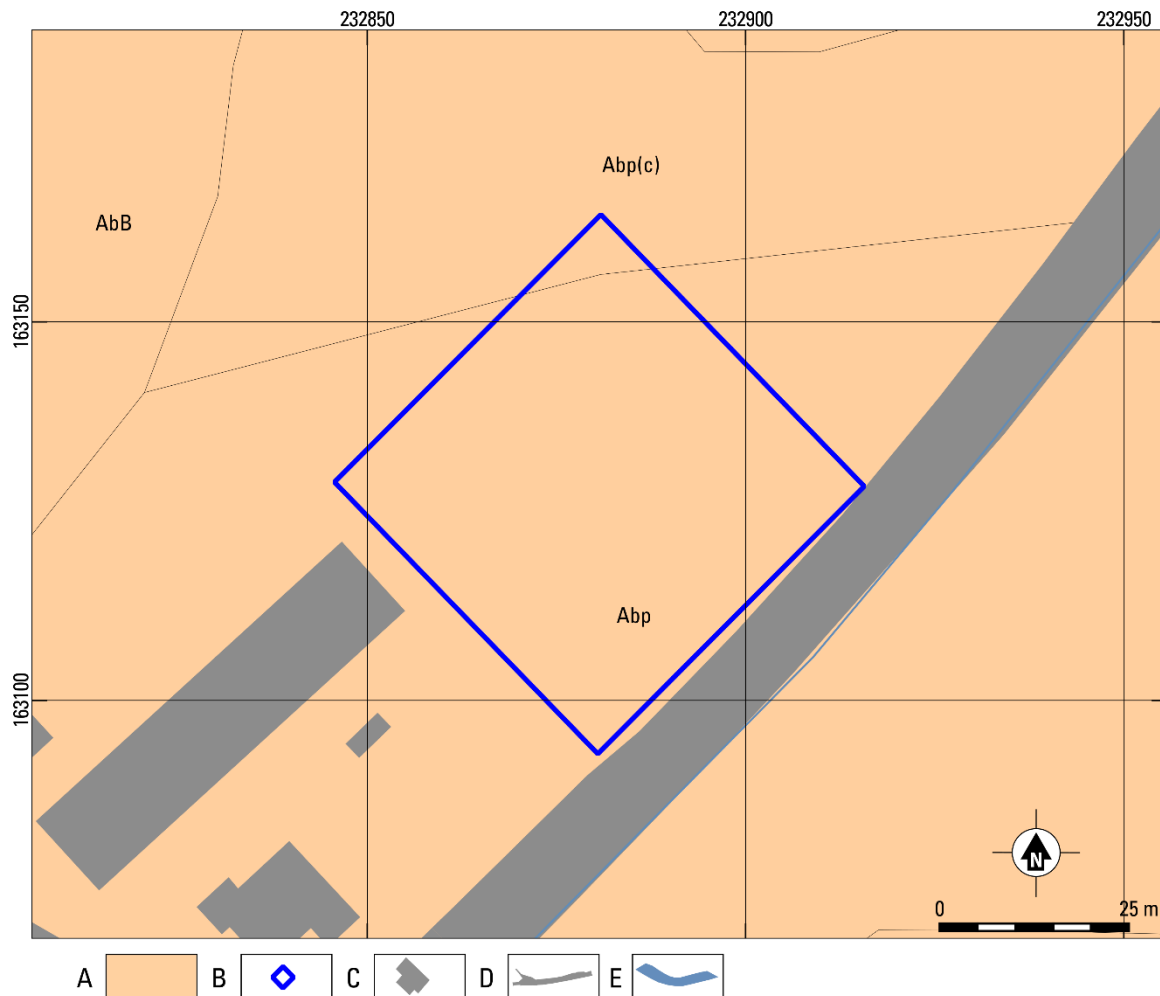

Fig. 2.5. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Uitsnede van de bodemkaart Vlaanderen. Bron: dov.vlaanderen.be

A droog leem; B plangebied; C bebouwing; D wegen; E water.

Op de potentiële bodemerosiekaart (fig. 2.6) is te zien dat het plangebied is gekarteerd als een gebied met een hoge erosiegevoeligheid. Dit is het gevolg van het relatief reliëfrijke terrein waar het plangebied gelegen is, waardoor het gebied gevoelig is voor erosie, bijvoorbeeld in de vorm van hellingprocessen. Dat hellingprocessen hebben plaatsgevonden blijkt ook uit de kartering van colluvium op de bodemkaart.

⁶ Dudal/Baeyens 1957, 47-48; Van Ranst/Sys 2000.

⁷ Dudal/Baeyens 1957, 50; Van Ranst/Sys 2000.

Door de hoge erosiegevoeligheid is het ook mogelijk dat eventueel aanwezige archeologische sporen en resten zijn verdwenen, of niet meer *in situ* zijn gelegen.

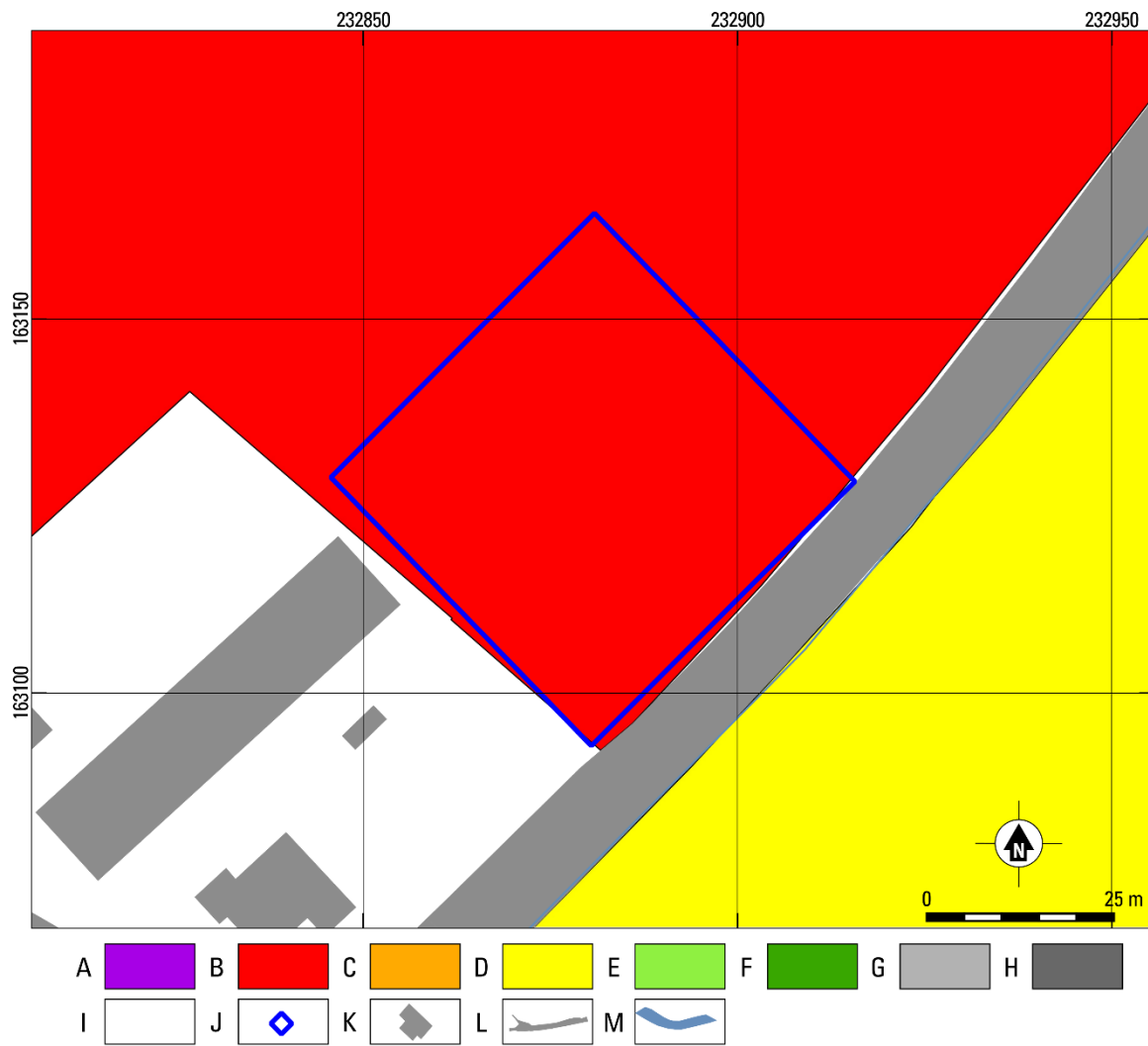

Fig. 2.6. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Uitsnede van Potentiële Erosiekaart per perceel 2018. Bron: dov.vlaanderen.be

A zeer hoog; B hoog; C gemiddeld; D laag; E zeer laag; F verwaarloosbaar; G bijzondere strook; H niet van toepassing; I geen info; J plangebied; K gebouwen; L wegen; M water.

2.2 ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE SITUATIE

2.2.1 ARCHEOLOGISCHE SITUATIE

Om een inschatting te maken van de archeologische situatie is allereerst een inventarisatie gemaakt van de CAI-locaties in de omgeving van het plangebied (tabel 2.1 en fig. 2.7). Hieruit blijkt dat op korte afstand, namelijk op de Honsberg op ca. 200-700 m ten noorden van het plangebied, een grote concentratie van CAI-locaties is terug te vinden. Ze lijken allen te wijzen op bewoning op de Honsberg in de Romeinse tijd (CAI-locaties: 700075, 152275, 209447, 209487, 209678, 161403, 915035). Ter hoogte van de laatste locatie zijn tevens afslagen van silex aangetroffen. Daarmee lijken er ook aanwijzingen te zijn voor vroegere aanwezigheid van mensen in de omgeving.

CAI-Locatie	Datering	Klasse	Omschrijving
152015	Onbepaald	Losse Vondst	Aardewerk aangetroffen bij een veldprospectie
152275	Romeinse tijd	Vondstenconcentratie	Dakpannen aangetroffen bij metaaldetectie
152276	Romeinse tijd	Vondstenconcentratie	Dakpannen aangetroffen bij metaaldetectie
152319	Romeinse tijd	Vondstenconcentratie	Dakpannen aangetroffen bij metaaldetectie
161403	Romeinse tijd	Losse Vondst	Randfragment wrijfschaal Haltern 60 / Stuart 149
	Volle Middeleeuwen	Losse Vondst	Randfragment maaslands en een stuk met kamversiering
	Onbepaald	Vondstenconcentratie	Bouwmateriaal bestaande uit grote fragmenten tegulae en imbrices, tevens een wetsteen en een niet nader te determineren randfragment van inheems aardewerk
164048	Volle Middeleeuwen	Losse Vondst	Zilveren munt van Bisdom Keulen
	Nieuwe tijd	Losse Vondst	9 musket kogels stukken ijzer en lood, 3 rotte muntjes, kogelhulzen
207406	Vroeg Romeinse tijd	Losse Vondst	Bronzen kap-Fibula
			Een paardenfibula en een bronzen munt (Crispus 321, Laat Romeinse tijd) aangetroffen in Romeins puin.
209447	Romeinse tijd	Losse Vondst	
209487	Romeinse tijd	Losse Vondst	Bronzen hanger in Romeins puin
209678	Laat Romeinse tijd	Losse Vondst	Bronzen munt van Constantinus I in Romeins puin.
209855	Midden Romeinse tijd	Losse Vondst	Denarius van Elagabalus
211998	Laat Romeinse tijd	Losse Vondst	Bij metaaldetectie is een munt aangetroffen. Het gaat om een Constantinus I AE3.
220641	Late IJzertijd	Bewoning	Een cluster van kuilen waarin aardewerk uit de Late IJzertijd is aangetroffen.
	Romeinse tijd	Bewoning	Deels uitgebroken kelder van een Romeinse Villa
	Nieuwste tijd	Infrastructuur	Holle weg. In gebruik aan het einde van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw.
700075	Midden Romeinse tijd	Bewoning	Mogelijk een kelder van een villa en andere muurstructuren (Bonnie 2009, 129-130)
700076	Romeinse tijd	Bewoning	Geen nadere beschrijving. (Bonnie 2009, 130)
700599	Romeinse tijd	Losse Vondst	Bronsplaatje
915035	Steentijd	Losse Vondst	Afslagen in silex
	Midden Romeinse tijd	Vondstenconcentratie	Aardewerk met romeinse dakpanfragmenten, mogelijk bijgebouw van een Romeinse villa?

Tabel 2.1. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). CAI-locaties in de omgeving van het plangebied.

Een tweede concentratie van CAI-locaties die mogelijk op Romeinse bewoning duiden is in de noordwesthoek van de kaart aangeduid (CAI-locaties 152015, 152319, 211998, 220641). Naar aanleiding van een bureauonderzoek, dat tevens is aangeduid in figuur 2.7, is vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een geofysisch onderzoek en veldkartering, mogelijk gevolgd door een proefsleuvenonderzoek.⁸ Deze vervolgonderzoeken zijn uitgevoerd in november 2011. Daarbij zijn bij het geofysisch onderzoek anomalieën vastgesteld in het gebied⁹, waarna een veldkartering heeft plaatsgevonden. Op basis van die onderzoeksresultaten zijn her en der verspreid over het terrein proefsleuven aangelegd om de anomalieën te duiden. Bij het proefsleuvenonderzoek is gestuit op een kelder van een mogelijk *villa*-complex.¹⁰ Uiteindelijk zijn bij het onderzoek twee sites met sporen die behoudenswaardig zijn geacht aangetroffen.¹¹ Het is niet bekend of de geadviseerde opgraving van de vindplaatsen inmiddels heeft plaatsgevonden.

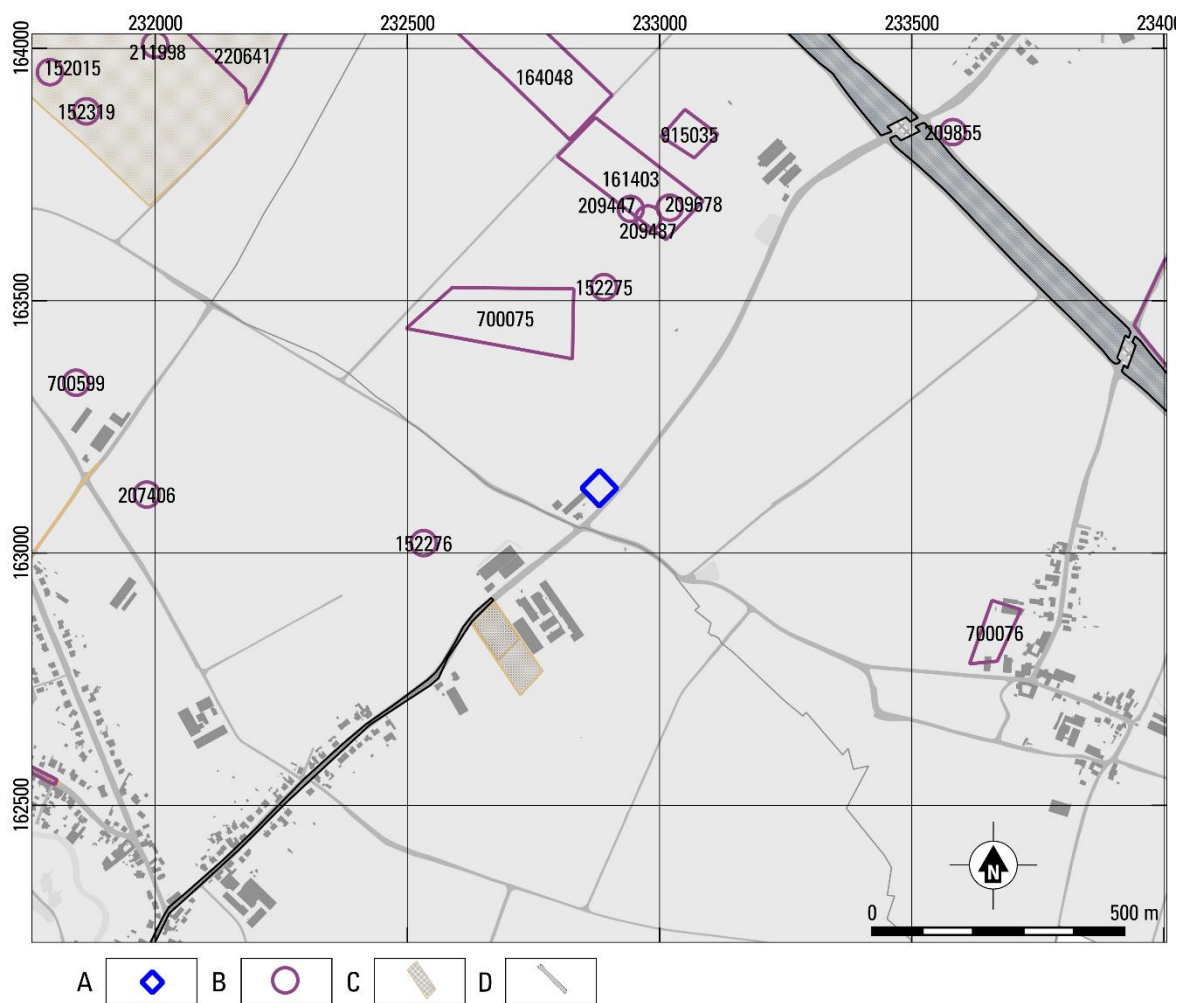

Fig. 2.7. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Aanduiding van de locaties uit de Centrale Archeologische Inventaris en andere vastgestelde inventarissen in de omgeving van het plangebied. Bron: CAI en geo.onroerendergoed.be
A plangebied; B CAI-locatie; C (Archeologie)Nota's waarvan akte is genomen; D Gebieden Geen Archeologie

⁸ Van der Staey / Wesemael 2016, 36-39

⁹ Hoebreckx / Wesemael 2017, 16-17

¹⁰ Hoebreckx / Wesemael 2017, 39-40

¹¹ Hoebreckx / Wesemael 2017, 50

Het is tevens interessant om te melden dat bij het proefsleuven geconstateerd is dat ter hoogte van dat terrein een zeer uiteenlopende dikte aan colluvium is geconstateerd.¹² Het plangebied is gelegen op een gelijkaardig bodemtype. De dikte van het colluvium kan daarmee vergelijkbaar zijn ter hoogte van het plangebied en dus net zo variabel zijn.

Als laatste indicatie voor de archeologische situatie is de landschappelijke ligging bekeken (zie paragraaf 2.1). Hieruit blijkt dat de Afvoersloot, ondanks zijn benaming en huidige ligging evenwijdig aan de weg, een oudere insnijding is in het heuvellandschap rondom het plangebied. Deze landschappelijke ligging is archeologisch interessant voor een mogelijk aanwezigheid daterend tot de Steentijd.

Daarnaast is er de mogelijkheid dat er Romeinse resten in het plangebied aanwezig zijn op basis van de archeologische inventarisatie. Voor resten daterend tot de Metaaltijden, Middeleeuwen of Nieuwe tijd zijn geen directe aanwijzingen voor, maar kunnen nog niet uitgesloten worden.

2.2.2 HISTORISCHE SITUATIE

Het plangebied is gelegen in de gemeente Riemst. Dit is echter een samengestelde gemeente sinds 1977.¹³ Millen is tot die tijd een zelfstandige gemeente geweest. De eerste vermelding als ‘Milne’ dateert uit 1287. Met de naam wordt waarschijnlijk een geelkleurige waterloop aangeduid. Het kan echter ook dat de naam meer gerelateerd is aan de Romeinse mijl en dus van het Latijnse ‘Milia’ komt.¹⁴ Er bestaat mogelijk ook een eerdere vermelding als ‘Milina’ uit 1143, die mogelijk wel beter aansluit op de tweede verklaring.¹⁵

Millen is een Loonse heerlijkheid waar de schepenbank Luiks recht sprak. De heerlijkheden zijn in leen gegeven aan meerdere families tussen 1369 en 1741, waarbij de heren resideerden in de burcht aan de Kattestraat.¹⁶ Deze burcht wordt voor het eerst vermeld in 1366.¹⁷ Ook parochiaal behoort Millen tot de Sint-Martinuskapel in Luik.

Sluizen wordt voor het eerst vermeld als ‘Slusis’ in 1139. Met de benaming wordt ‘nederzetting bij een sluisinrichting’ aangeduid.¹⁸ Tot 1977 is Sluizen een zelfstandige gemeente geweest, waarna het tot de gemeente Tongeren behoort.

Sluizen behoorde reeds in 12de eeuw tot het domein van het Sint-Servaaskapittel van Maastricht, als één van de elf banken van Sint-Servaas; al deze dorpen waren vrije rijksheerlijkheden, door de Duitse keizer geschonken en rechtstreeks afhankelijk van het Duitse Rijk. De hertogen van Brabant waren voogd van deze gebieden. Na de verovering van Maastricht (1632) eisen de Verenigde Provinciën de rechten over deze dorpen op, een eis die bekrachtigd wordt door het verdrag van Fontainebleau (1785). De schepenbank ging in beroep bij de hoofdbank van Vlijtingen. De burcht van Sluizen werd begin 15de eeuw verwoest door de Luikenaars in de opstand tegen prinsbisschop Jan van Beieren, met de daaropvolgende nederlaag te Othée (1408). Er bleven resten van bewaard in het huidige kasteel.¹⁹

Het plangebied is gelegen tussen deze twee nederzettingen, die naast een middeleeuwse aanwezigheid bewoningsresten herbergen die opklimmen tot in de prehistorie in Sluizen en in Millen in ieder geval tot de Romeinse tijd.²⁰

¹² Hoebreckx / Wesemael 2017, 35-37

¹³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13348>

¹⁴ Debrabandere *et al* 2010, 169

¹⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13806>

¹⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13806>

¹⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/36947>

¹⁸ Debrabandere *et al.* 2010, 239.

¹⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120845>.

²⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13824> en <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13806>

De ontwikkeling van het plangebied is vervolgens te volgen op de historische kaarten. De eerst beschikbare kaarten dateren uit de 17de eeuw. Deze geven weinig inzicht in het plangebied, al staan Sluizen en Millen wel aangeduid op deze kaarten. Op figuur 2.8 is een uitsnede van een van deze kaarten opgenomen.

Fig. 2.8. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Een uitsnede van *Limburgensis ducatus nova descriptio* van Aegidio Martini uit 1603. Bron: cartesius.be

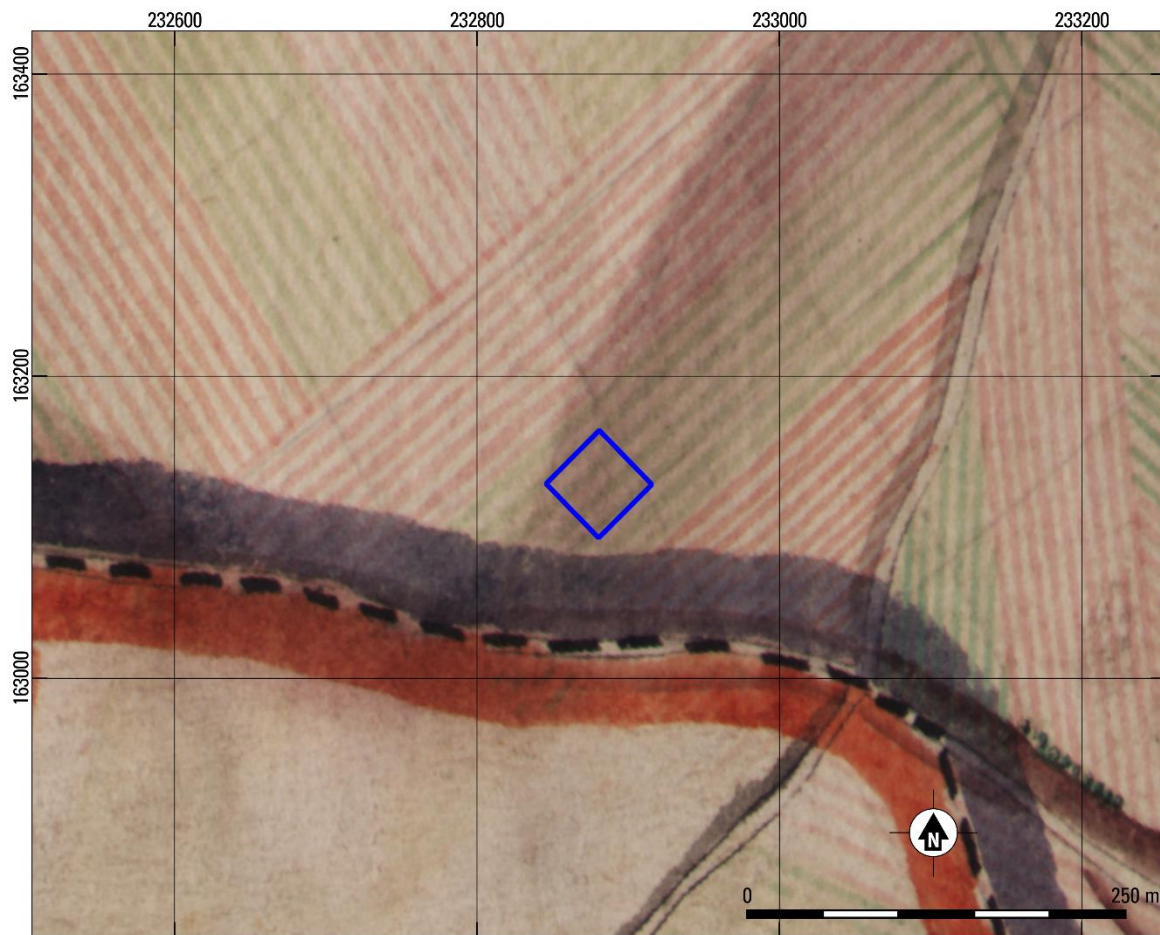

Fig. 2.9. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169).

Boven: Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van Ferraris-kaart (1771-1778). Bron: geo.onroerenderfgoed.be

Onder: uitsnede van de Ferraris-kaart (1771-1778) voor de aanduiding van de Hollandsche enclave waar Sluizeneen onderdeel van uit maakt. Bron: cartesius.be

Op de Ferraris-kaart (fig. 2.9) is te zien dat de Sluizerweg al is opgetekend, samen met de Elsterweg, waarmee de weg ook nu een kruising vormt. De kaart ligt voor het plangebied niet volledig goed

georefereneerd, aangezien het plangebied aan de weg zou moeten liggen, maar een betere georeferentie geeft geen extra inzicht voor het plangebied dat gelegen is ter hoogte van glooiende akkers of weilanden. De grens die ten zuiden van het plangebied is opgetekend duidt een Hollandsche enclave aan, waarbinnen Sluizen zich bevindt.

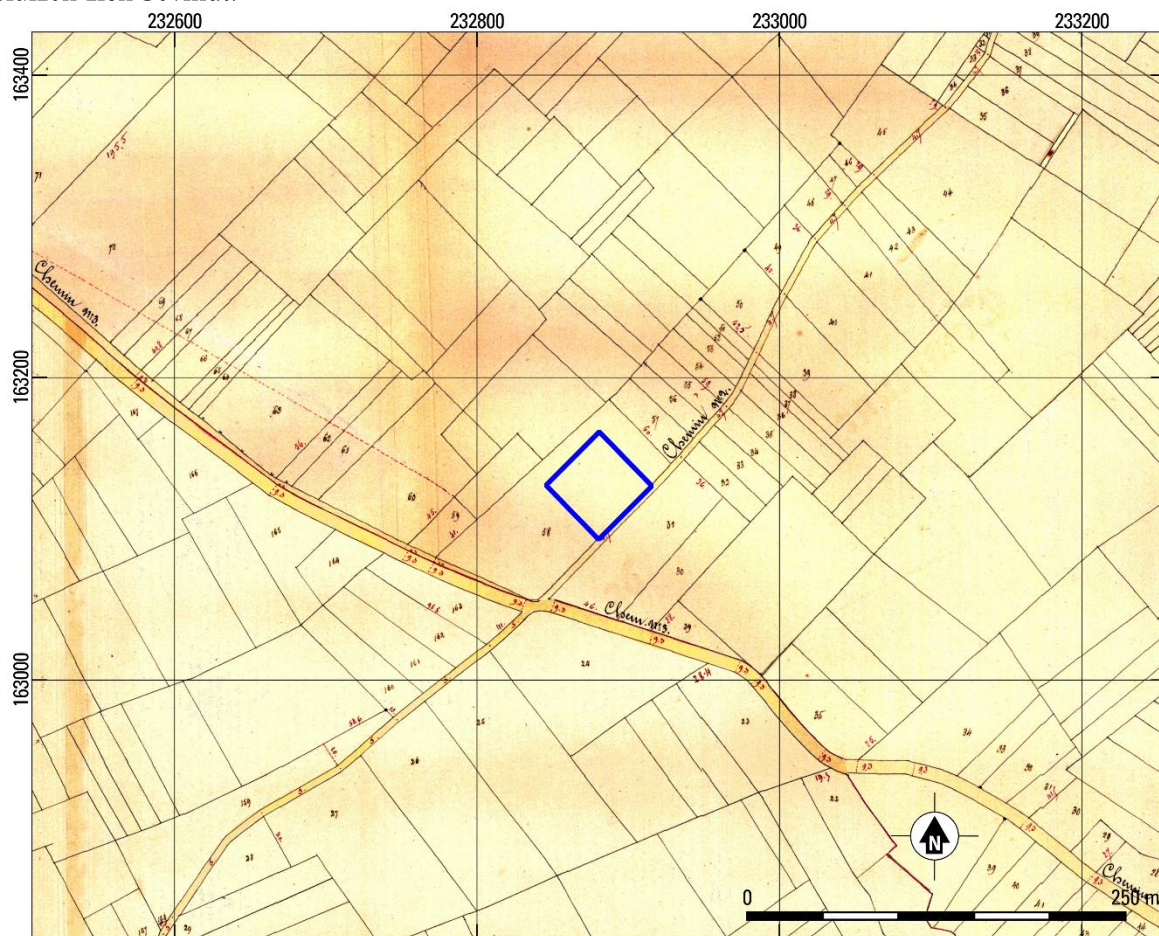

Fig. 2.10. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van Atlas der Buurtwegen (1843-1845). Bron: geo.onroerenderfgoed.be

Op de Atlas der Buurtwegen (fig. 2.10) is geen verandering te zien ten aanzien van de Ferraris-kaart. Het plangebied is nog altijd gelegen ter hoogte van een niet bebouwd perceel aan Buurtweg 2. Ook de Vandermaelen-kaart (fig. 2.11) vertoont geen verandering in de situatie. De wegen staan op deze kaart aangeduid als grote routes. De rode lijn duidt de grens aan tussen de gemeenten Sluizen en Millen.

Fig. 2.11. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van Vandermaelen-kaart (ca. 1850). Bron: geo.onroerendergoed.be

2.2.3 LUCHTFOTOGRAFIE (NIEUWSTE TIJD SITUATIE)

Voor het in kaart brengen van mogelijk recente verstoringen wordt gebruik gemaakt van luchtfoto's. Op de luchtfoto uit 1971 (fig. 2.12) is te zien dat ten opzichte van de Vandermaelen-kaart geen verandering is op te merken in het plangebied of in de omgeving. De eerste verandering is te zien op de luchtfoto van 2000–2003 waarop het boerenbedrijf naast het plangebied in zijn geheel verzezen is. Op de luchtfoto uit 1979–1990²¹ zijn de twee noordelijke gebouwen al aanwezig, maar op deze luchtfoto is ook het huis aan de Sluizerweg aanwezig. Op de meest recente luchtfoto is goed te zien dat het plangebied gebruikt wordt als akker. Verder zijn er geen aanvullingen te melden op het bovenstaande. Binnen het plangebied zijn geen verstoringen af te lezen uit de luchtfoto's.

²¹ Deze luchtfoto is niet opgenomen, omdat deze geen andere inzichten geeft dan de foto uit 2000–2003.

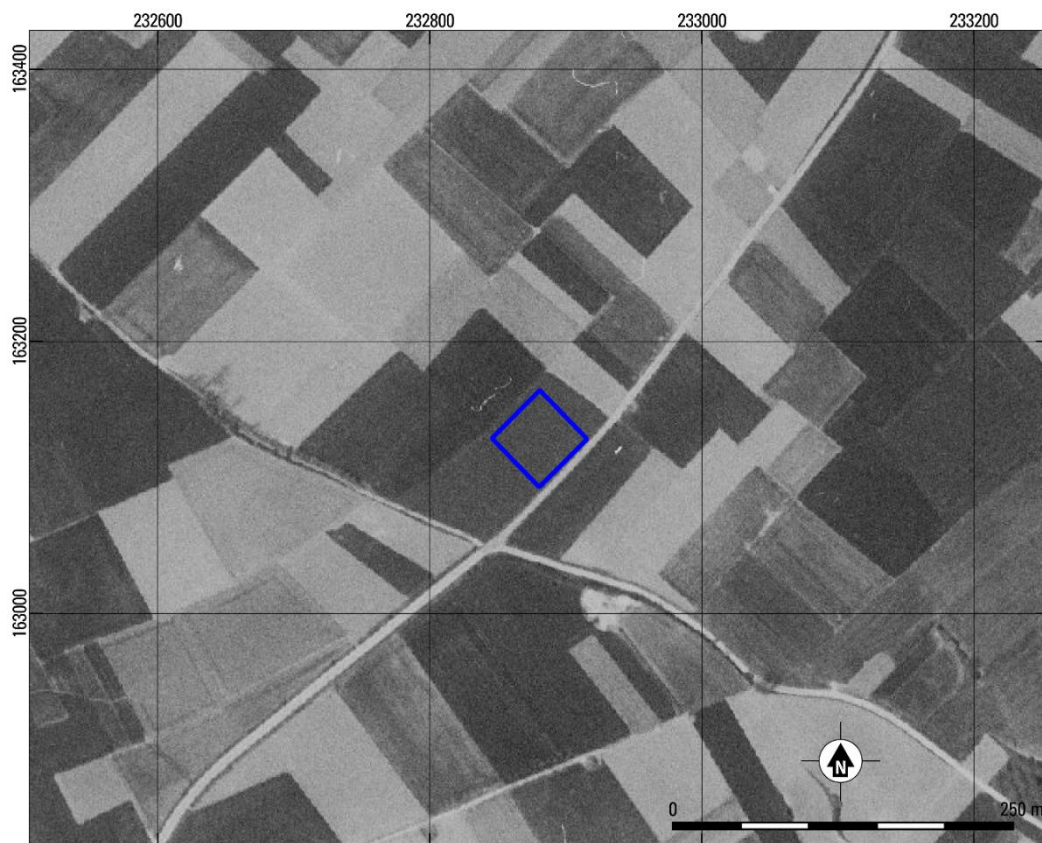

Fig. 2.12. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Plangebied geprojecteerd op de luchtfoto van 1971. Bron: geopunt.be

Fig. 2.13. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Plangebied geprojecteerd op de luchtfoto van 2000-2003. Bron: geopunt.be

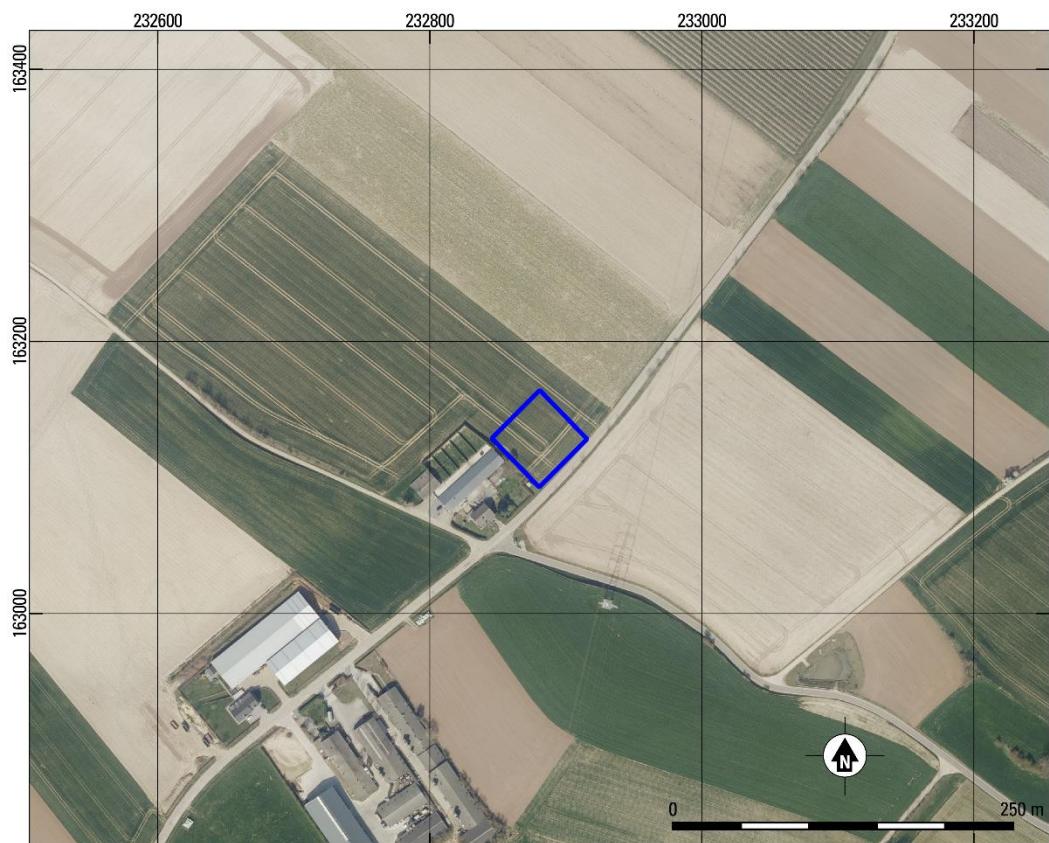

Fig. 2.14. Riemst – TvG aan de Sluizerweg, Millen (23.169). Plangebied geprojecteerd op de meest recente luchtfoto. Bron: geopunt.be

2.3 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING / SYNTHESE

In paragraaf 1.5 zijn de doel- en vraagstellingen van het onderzoek geformuleerd. In deze paragraaf zullen deze in de lopende tekst behandeld worden.

Het plangebied zal in gebruik genomen worden als terrein voor grondverbetering (zie paragraaf 1.2.1 voor de werkwijze). Voor het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd om een inschatting te maken van de archeologische potentie en kenniswinst.

2.3.1 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

De archeologische waarde van het plangebied wordt als middelhoog ingeschat op basis van het uitgevoerde assessment. De landschappelijke ligging van het plangebied aan de voet van de Honsberg en nabij een waterloop geeft een gunstige omgeving voor het voorkomen van resten daterend tot de Steentijd. Daarnaast blijkt een sterke Romeinse aanwezigheid op de Honsberg zelf en in de ruimere omgeving van het plangebied te kunnen wijzen op resten daterend tot de Romeinse periode. Echter is het ook goed mogelijk dat deze resten zich alleen maar concentreren op de heuvel en niet aan de voet. De bewaring van de archeologische sporen kan goed zijn, aangezien ze mogelijk zijn afgedekt door een laag colluvium. De erosiegevoeligheid die ter hoogte van het plangebied hoog is en grotendeels een indicatie is voor de aanwezigheid van colluvium kan ook voor verspoeling van de resten hebben gezorgd. Vanaf de 17de eeuw zijn er geen verstoringen bekend ter hoogte van het terrein.

Dit alles tezamen leidt tot een middelhoge verwachting op archeologische resten binnen het plangebied.

2.3.2 IMPACT GEPLANDE WERKZAAMHEDEN

Bij de werkzaamheden zal de bodem tot een diepte van ca. 0.80 m verstoord worden. De impact van de werkzaamheden is sterk afhankelijk van de dikte van het colluviumpakket dat verwacht wordt binnen het plangebied. Deze kan namelijk 0.40 tot meer dan 0.80 m dik zijn. Bij de dikste variant is het goed mogelijk dat de werkzaamheden het archeologische niveau mogelijk niet raken. Bij de dunste variant is dit echter wel het geval. De impact van de werkzaamheden is dus nog onzeker.

2.3.3 POTENTIEEL TOT KENNISWINST

Op basis van het uitgevoerde assessment is er zeker een potentieel tot kenniswinst aanwezig binnen het plangebied. Als de werkzaamheden het archeologische niveau raken, is er de mogelijkheid tot het aantreffen van resten daterend tot de Steentijd en de Romeinse tijd in het bijzonder; resten uit de Metaaltijden en de Middeleeuwen kunnen op voorhand niet uitgesloten worden. Het is echter nog sterk afhankelijk van de gesteldheid van de bodem en de dikte van het aanwezige colluvium.

2.3.4 CONCLUSIE

In bovenstaande paragrafen is voor het plangebied de archeologische verwachting, de impact van de werkzaamheden en het potentieel tot kenniswinst besproken. Voor het terrein is wel een potentie op kenniswinst aangetoond. Het assessment heeft aangetoond dat op basis van landschappelijke ligging en de archeologische inventarisatie resten verwacht kunnen worden daterend tot de Steentijd en Romeinse tijd. Overige perioden kunnen niet uitgesloten worden, maar hier zijn geen directe aanwijzingen voor

geconstateerd. Binnen het terrein is op basis van het bureauonderzoek tevens nog geen verstoring aangetoond, waardoor de resten nog goed bewaard kunnen zijn gebleven. Voor deze zone wordt bijgevolg vervolgonderzoek geadviseerd. In eerste instantie om de dikte van het colluvium te bepalen, zodat met meer duidelijkheid inzicht gegeven kan worden in de impact van de geplande werkzaamheden.

Dit onderzoek dient gefaseerd uitgevoerd te worden. In eerste instantie dient een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd te worden. Hieruit zal moeten blijken wat de beste vervolgstراتيجية is (archeologische boringen, proefsleuven of geen vervolg).

2.4 SAMENVATTING

In het plangebied zullen rioleringswerken worden uitgevoerd (zie paragraaf 1.2). Voor het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd om een inschatting te maken van de archeologische potentie en kenniswinst (hoofdstuk 2).

Het plangebied komt wel in aanmerking voor vervolgonderzoek. Deze zone heeft potentie op kennisvermeerdering voor meerdere periodes (voor meer specificaties zie paragraaf 2.3), voornamelijk de Steentijd en de Romeinse tijd. De eventueel aanwezige archeologische waarden worden waarschijnlijk bedreigd door de geplande werkzaamheden (impact). Dit is op basis van het bureauonderzoek nog niet vast te stellen. Hiervoor dient inzicht verkregen te worden in de dikte van het waarschijnlijk aanwezige colluvium. Voor dit onderzoeksgebied wordt dan ook archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd. Dit onderzoek dient gefaseerd uitgevoerd te worden. In eerste instantie dient een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd te worden. Hieruit zal moeten blijken wat de beste vervolgstراتيجية is (archeologische boringen, proefsleuven of geen vervolg).

3 LITERATUUR

- Bonnie, R., 2009: *Cadastrés, misconceptions & northern gaul. a case study from the belgian hesbaye region*, Leiden
- Claes. S. / E. Frederickx / F. Gullentops, 2001: *Kaartblad 34 Tongeren. Toelichtingen bij de Geologische Kaart van België, Vlaams Gewest*, Brussel.
- Dudal, R. / L. Baeyens, 1957: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Tongeren 107 W*, Gent.
- Debrabandere, F. / M. Devos / P. Kempeneers / V. Mennen / H. Ryckeboer / W. Van Osta, 2010: *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*, Brussel.
- Gullentops, F. / F. Bogemans / G. De Moor / E. Paulissen / A. Pissart, 2001: “Quaternary lithostratigraphic units (Belgium)”, *Geologica Belgica* 4(1/2), 153–164.
- Hoebreckx M. / E. Wesemael, 2017: *Nota Tongeren, Industrie Oost. Uitbreiding van het bedrijventerrein Tongeren Oost: Fase 2*, Tongeren (Aron Rapport 530)
- Ranst, E. Van / C. Sys, 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20.000)*, Gent.
- Staey I. Van de/ E. Wesemael, 2016: *Archeologienota. Uitbreiding van het bedrijventerrein Tongeren-Oost en de aanleg van een parallelweg langs de E313. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Cordeel nv.*, Tongeren (Aron Rapport 282)
- Verstraelen, A., 2000: *Kaartblad 34 Tongeren. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart*, Leuven.

websites

<https://cai.onroerenderfgoed.be>
<http://dov.vlaanderen.be>
<https://geo.onroerenderfgoed.be>
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
<http://www.geopunt.be>
<https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

4 OVERZICHT VAN ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Begin		Eind	Periode
1789 na Chr.	-	heden	Nieuwste Tijd
1500 na Chr.	-	1789 na Chr.	Nieuwe Tijd
1200 na Chr.	-	1500 na Chr.	Late Middeleeuwen
900 na Chr.	-	1200 na Chr.	Volle Middeleeuwen
430/450 na Chr.	-	900 na Chr.	Vroege Middeleeuwen
275 na Chr.	-	430/450 na Chr.	Laat-Romeinse Tijd
69 na Chr.	-	275 na Chr.	Midden-Romeinse Tijd
57 voor Chr.	-	69 na Chr.	Vroeg-Romeinse Tijd
250 voor Chr.	-	69 voor Chr.	Late IJzertijd
475/450 voor Chr.	-	250 voor Chr.	Midden IJzertijd
800 voor Chr.	-	475 / 450 voor Chr.	Vroege IJzertijd
1050 voor Chr.	-	800 voor Chr.	Late Bronstijd
1800/1750 voor Chr.	-	1050 voor Chr.	Midden Bronstijd
2100/2000 voor Chr.	-	1800/1750 voor Chr.	Vroege Bronstijd
5300 voor Chr.	-	2100/2000 voor Chr.	Neolithicum
9500 voor Chr.	-	5300 voor Chr.	Mesolithicum
Tot		9500 voor Chr.	Paleolithicum